

Piotr Dymmel

Międzynarodowa sesja studentów archeologii w Werbkowicach

Rocznik Lubelski 22, 170-174

1980

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zobrazowanie przemian metodologicznych, zaszłych w ostatnich 35 latach w polskiej archeologii.

Drugiego dnia odbyła się zorganizowana dla gości zamiejscowych wycieczka naukowa do Stolpia i Chelma, gdzie znajdują się wczesnośredniowieczne grody badane przez Zakład Archeologii UMCS. Informacje o wynikach badań przedstawiła mgr Irena Kutylowska.

Poza sesją urządzono spotkanie gości radzieckich ze studentami archeologii, na którym prof. B. Kołczyń omówił wyniki dotychczasowych badań wykopaliskowych w Nowogrodzie Wielkim, zaś prof. Z. Bieriezanska wygłosiła wykład o *Problemach kultury trzcinieckiej w świetle wspólnych polskich i radzieckich badań*.

Wizyta wybitnych przedstawicieli archeologii radzieckiej w UMCS przyczyni się zapewne nie tylko do zacieśnienia bliższej współpracy Zakładu Archeologii UMCS i Katedry Archeologii UŁ z archeologami Kraju Rad, ale — jak to w piśmie organizatorów sesji napisał dyrektor Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN prof. dr hab. Witold Hensel — „wyniki obrad będą niewątpliwie ważkim wkładem w dalszy rozwój przyjaznych kontaktów archeologów polskich i radzieckich. Pozwolą pełniej wykorzystać ogromne doświadczenia archeologii radzieckiej dla postępu archeologii w Polsce”.

Jan Gurba

MIĘDZYNARODOWA SESJA STUDENTÓW ARCHEOLOGII W WERBKOWICACH

Studenci archeologii z całej Polski oraz kilku krajów Europy spotykają się corocznie na międzynarodowych sympozjach archeologicznych. Spotkania te organizowane są w celu wymiany studenckiej myśli naukowej, doświadczeń terenowych, a także zacieśniania kontaktów między poszczególnymi ośrodkami archeologicznymi.

W roku 1978 organizacja VII z kolei Międzynarodowej Sesji Studentów Archeologii przypadła członkom działającego w ramach SZSP Koła Naukowego przy Zakładzie Archeologii UMCS. Obrady na temat: „Kontakty interkulturowe w Europie Środkowej w pradziejach i we wczesnym średniowieczu — motorem postępu” toczyły się w dniach 17—22 kwietnia w Werbkowicach w województwie zamojskim.

Region, w którym odbyła się sesja, jest szczególnie predysponowany do rozważań nad tego typu tematem, ziemia hrubieszowska należy bowiem do najintensywniej w pradziejach zasiedlanych obszarów nie tylko Lubelszczyzny, ale całej Polski.

Na obrady przybyli studenci reprezentujący wszystkie instytuty i katedry archeologii uniwersytetów krajowych, a także goście zagraniczni z Brna, Pragi, Budapesztu, Bukaresztu, Lyonu i Edynburga.

W trakcie obrad studenci przedstawili 26 referatów i komunikatów naukowych, które prezentowano w porządku chronologicznym, począwszy od epoki kamienia po wczesne średniowiecze. Wystąpienia oceniało jury w składzie: przewodniczący — prof. dr hab. Marek Gedl (UJ), wiceprzewodniczący — John Morfey (Muzeum Archeologiczne w Londynie), sekretarz — mgr Michał Parczewski oraz członkowie: dr Dobrochna Jankowska (UAM), dr Magdalena Mączyńska (UJ), prof. dr hab. Kazimierz Godłowski (UJ), doc. dr Jan Gurba (UMCS), doc. dr hab. Andrzej Kempisty

(UW) i doc. dr hab. Jan Kowalczyk (Instytut Historii Kultury Materialnej PAN). Dwie pierwsze równorzędne nagrody otrzymali: Martin Gojda (UK w Pradze) za referat *Uzbrojenie w okresie wpływów rzymskich w Czechosłowacji i obszarach przyległych* oraz Krzysztof Izak (UJ) za referat *Kontakty kulturowe pomiędzy kulturą egejską oraz kulturą okresu archaicznego a Europą Środkową w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza*. Z pozostałych prac zasługują na wymienienie: *Uwagi o wczesnej fazie kultury pucharów lejkowatych w Małopolsce* Grzegorza Miliszkiewicza i Łukasza Rejniewicza (UMCS), *Kultura Gava i jej powiązania z kulturami młodszego okresu epoki brązu na terenie Europy Środkowej i środkowej Italii* Sławomira Moździocha (UBB), *Rozwój ciałopalnego obrządku na terenie Czechosłowacji i porównanie z rozwojem obrządku ciałopalnego w Polsce* Mileny Kutačkovej (UK w Pradze), *Problemy eneolitu polskiego na przykładzie tarczki — medalionów* Andrzeja Rozwałki (UMCS), *Związki kulturowe pomiędzy Wielką Morawą a Małopolską i ich odbicie w jubilerstwie* Evženy Sindelarovej (Brno) oraz *Kulturowe powiązania Czerwień z rdzennymi obszarami Rusi w XII i pierwszej połowie XIII wieku* Urszuli Wójciuk (UMCS).

Obradom sesji towarzyszyło wiele imprez okolicznościowych, wśród których największą popularnością cieszyły się wystawy. Jedną z nich, w bardzo skrótovej formie ilustrowała pradzieje regionu hrubieszowskiego. Przedstawiono na niej oryginalne zabytki najbardziej reprezentatywne dla stanowisk w Gródku, Strzyżowie, Werbkowicach, Raciborowicach i Czermnie. Bez wątpienia najciekawszym eksponatem była miniaturowa ikona pochodząca z początków XIII w., znaleziona podczas badań archeologicznych w Czermnie w 1977 r. Ekspozycja stanowiła doskonale uzupełnienie inauguracyjnego obrady referatu Marii J. Michalak na temat pradziejów wschodniej części Wyżyny Lubelskiej. Organizatorką wystawy była Małgorzata Szewczyk, która także oprowadzała gości. Wystawę lubelskiego ekslibrisu archeologicznego przygotowała Lidia Wagner. Kolejna ekspozycja, zatytułowana „Archeologia w fotografii” prezentowała plon ostatnich badań wykopaliskowych na Lubelszczyźnie.

Dla uczestników sesji zorganizowano wycieczkę do kilku obiektów archeologicznych i architektonicznych, takich jak: wczesnośredniowieczne grodzisko w Czermnie i Grabowcu, renesansowy kościół w Uchaniach i zespół urbanistyczny w Zamościu. Dodatkową atrakcją była wizyta w pracowni garncarskiej Antoniego Kozioła w Putniewiczach Górnych, gdzie uczestnicy sesji mieli możliwość obejrzeć proces powstawania naczyń.

Anna Zakościelna

IV SYMPOZJUM NAUK DAJĄCYCH POZNAWAĆ ŹRÓDŁA HISTORYCZNE. KAZIMIERZ DOLNY 24—26 IV 1979 R.

Problemy warsztatu naukowego historyka od momentu narodzin historii krytycznej zawsze stały w centrum zainteresowania badaczy dziejów. Nie zniknęły one z pola widzenia i współczesnym historykom, chociaż niewątpliwie kwestie metodologiczne dokonały pewnych zmian w priorytecie podejmowanej problematyki. Dowodem tego — niewątpliwie korzystnego dla historiografii stanu rzeęczy — mogą być m.in. cykliczne spotkania historyków, dyskutujących nad ważnymi zagadnieniami warsztatu historycznego.

Naprzeciw tym powszechnym tendencjom wyszło również środowisko lubelskie, które już od czterech lat organizuje ogólnopolskie Sympozja Nauk Dających Poznać Źródła Historyczne. IV Sympozjum zorganizowane w Kazimierzu Dolnym w dniach 24—26 IV 1979 r. przez Zakład Nauk Pomocniczych Historii Instytutu Historii UMCS w Lublinie przy współudziale Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego, zostało w całości poświęcone szeroko rozumianej genealogii. Jak podkreślił dyrektor Instytutu Historii UMCS prof. dr Kazimierz Myśliński, otwierając tegoroczne sympozjum, każde dotychczasowe spotkanie przynosiło obfity program w postaci prezentacji licznych referatów oraz konstruktywnej dyskusji, inspirującej do dalszych badań. Program obrad IV Sympozjum, na którym licznie były reprezentowane ośrodki naukowe z całego kraju, obejmował 12 referatów zróżnicowanych problemowo i chronologicznie.

Szeroki wachlarz możliwości badawczych zaprezentował w swoim wystąpieniu Jan Powierski (UG, Gdańsk), traktującym o genealogii etnosu. Wychodząc od określenia etnosu jako kategorii świadomości społecznej, autor zajął się następnie związkami między etnogenezą a genealogią na płaszczyźnie gnoseologicznej i ontologicznej. Dzięki językoznawstwu, przy nieschematycznym rozumieniu koncepcji drzewa genealogicznego i teorii falowej, język (obok innych) staje się przydatnym źródłem w badaniach genealogii etnosu. Nie mniej interesująco został ukazany mechanizm tworzenia się rzeczywistej świadomości genealogicznej w kolejnych stadiach życia społecznego.

Następne cztery referaty, które łączy tradycyjnie rozumiany przedmiot badań jako związków wypływających z pokrewieństwa, podejmują konkretne problemy z zakresu genealogii.

Jednostka, rodzina, ród są pojęciami historycznymi nie schodzącymi z warsztatu pracy badaczy dziejów. Antoni Gąsiorowski (PAN, Poznań) podporządkował je badaniom nad dziejami awansu społecznego w Polsce przedrozbiorowej. Analizując skład społeczny elity władzy — przy zaakceptowaniu tradycyjnej tezy o konieczności legitymacji pochodzeniem rodzinnym i związanym z nim znaczeniem społecznym rodziny czy rodu na drodze awansu w społeczeństwie feudalnym — autor referatu szeroko omówił inne możliwości awansu ludzi, którzy nie posiadali genealogii możnowładczej. Promocja krewnych, wygrywanie sporów między możnowładczymi rodami, decyzją monarchy miały niebagatelne znaczenie dla ambitnych i przedsiębiorczych jednostek, w przechodzeniu do ciągle rotującej elity władzy.

Badania nad rodzajami i genezą nazw rodowych mają w Polsce odległą metrykę. Przypominając badania F. Piekosińskiego, A. Maleckiego, O. Balzera, W. Semkowicza, Tadeusz Wasilewski (UW, Warszawa) jeszcze raz podjął problem typologii i chronologii nazw polskich rodów rycerskich. Do nazw rodowych — sklasyfikowanych w 6 grup — zostały zaliczone zawołania, a także nazwy godeł herbowych. Te pierwsze prawdopodobnie jeszcze przed przełomem XIII i XIV wieku pełniły funkcję nazw rodów rycerskich.

Podobnie jak problem nazw rodowych wiele kontrowersji w polskiej historiografii wzbudza rozumienie pozycji politycznej rodu. Czy mamy do czynienia z tworem fikcyjnym (J. Adamus), czy też z realnymi środowiskami politycznymi (ostatnio J. Bieniak)? Ku temu drugiemu stanowisku skłania się Krzysztof Mosingiewicz (UMK, Toruń), w referacie poruszającym problem solidarności rodowej na przykładzie Gryfów w XIV i XV wieku. Po przeanalizowaniu przejawów solidarności i jej funkcjonowania, oraz określeniu ogólnych czynników łączących poszczególnych klejnotników, stwierdzono, że ród Gryfów był solidarny w prywatno-prawnej płaszczyźnie życia.

Z powyższym głosem koresponduje przegląd możliwości badawczych i typów źródeł zaprezentowanych przez Marię Koczerską (UW, Warszawa), w wystąpieniu na temat świadomości genealogicznej możnowładztwa polskiego w późnym średnio-wieczu. Określając świadomość genealogiczną jako poczucie związków pokrewień-stwa w płaszczyźnie pionowej i poziomej oraz płynącej z niego więzi społecznej, autorka stawia szereg pytań, m.in. o zasięg świadomości genealogicznej, czynniki wpływające na jej odczuwanie w ogólności, a jego zasięgu w szczególności. Odpo-wiedzi na nie szuka w źródłach ikonograficznych i literackich, w których odmalo-wane portrety zawierają elementy identyfikujące jednostkę z rodem.

Zagadnienie źródeł i źródłoznawstwa genealogii stanowiło kolejny punkt obrad sympozjum.

Bożena Wyżozumska (UJ, Kraków) zajęła się terminologią określającą pokre-wieństwa i powinowactwa w polskich źródłach średniowiecznych. Wbrew pozorom, zapiski w procesach o oczyszczenie i naganę szlachectwa, czy wyroki sądów kościel-nych w sprawach małżeńskich okazują się w tego rodzaju badaniach mało przy-datne. Stąd postulat, aby większą uwagę zwrócić na leksykony i słowniki łaciń-sko-polskie. Problem wykorzystania nazw miejscowych jako źródła w badaniach genealogicznych podjął na nowo Błażej Słowiński (UG, Gdańsk). Zarysowująca się we wczesnym średniowieczu tendencja do zmiany nazw miejscowych i ich uaktu-alnienia do imienia osoby dziedziczącej, była spowodowana potrzebą legitymacji własności. Z nią związany jest problem wykształcenia się imion agnacyjnych i ich przechodzenia z jednego rodu do drugiego. Na przykładzie inskrypcji z kościoła św. Trójcy w Gdańsku Jarosław Krajewski (PAN, Gdańsk) omówił znaczenie źródeł epigraficznych dla badań genealogicznych. Dysponowanie ograniczoną liczbą in-skrypcji mieszczzańskich nie pozwoliło autorowi na wyciągnięcie bardziej general-nych wniosków.

Problematyka genealogii mieszczzańskich była tematem dwóch referatów, które mogą być przykładem nowych kierunków badań. Szczególnie wystąpienie Józefa Szymańskiego (UMCS, Lublin), który przybliżył dzieje genealogiczne dwóch rodzin wojnickich, pokazało możliwość zastosowania metod genealogicznych także do bada-nia niższych szczebli społecznych. Postulując prowadzenie analogicznych badań, autor jednocześnie zaprezentował problemy, które są także podejmowane w trady-cyjnym kwestionariuszu badawczym.

Wyjęte z tego kwestionariusza problemy, takie jak: ustalanie faktów genealo-gicznych, struktura zawodowa i społeczna, drogi awansu były przedmiotem zainte-resowania Zygmunta Szultki (Słupsk), który zreferował własne badania nad rodowodem i strukturą patrycjatu słupskiego w XVI i XVII wieku.

Ostatnie dwa referaty dotyczyły związków między genealogią (rozumianą on-tologicznie) a historią polityczną.

Kazimierz Jasiński (UMK, Toruń) omówił politykę małżeńską Karola IV w jego stosunkach z Polską do roku 1370. Nie przeceniając znaczenia politycznego mał-żeństw dynastycznych, należy w nich dostrzegać przede wszystkim wyraz tendencji politycznych poszczególnych państw. Podobnie mariaże inicjowane przez Karola IV bądź to w stosunku do Kazimierza Wielkiego, bądź to w stosunku do książąt śląskich dowodzą, że ich geneza i funkcjonowanie tkwiły w jego ambitnych planach poli-tycznych.

Szersze rozumienie genealogii jako związków pokrewieństwa kulturowo-politycz-nego, zaprezentował w odniesieniu do elit politycznych II Rzeczypospolitej Roman Wapiński (UG, Gdańsk). Wyróżniając elitę władzy na podstawie przyjętych przez

siebie kryteriów, autor następnie dokonał jej analizy, m.in. pod kątem rodowodów: regionalnego, społecznego i politycznego.

Omówione referaty oczywiście nie wyczerpują całości obrad sympozjum. Razem z dyskusją stanowią one przegląd obecnych — a prawdopodobnie w najbliższym czasie — i przyszłych badań polskich genealogów.

Piotr Dymmel

SESJA NAUKOWA W 350 ROCZNICĘ ŚMIERCI SZYMONA SZYMONOWICA

Obchody czterechsetlecia Zamościa obfitowały w liczne przedsięwzięcia o charakterze naukowym, kulturalnym i edytorskim. Jednym z pierwszych była sesja naukowa poświęcona życiu, twórczości i działalności publicznej Szymona Szymonowica — wybitnego poety polskiego Odrodzenia, przez kilkadziesiąt lat związanego z rodziną Zamoyskich i Zamościem. Sesja odbyła się 4 maja 1979 r. w Zamościu, w przeddzień 350 rocznicy śmierci poety. Sesję zorganizowała Miejska Rada Narodowa w Zamościu, Zamojskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk oraz Instytut Historii UMCS. W obradach uczestniczyła znaczna grupa znawców epoki, przede wszystkim zaś badacze życia i twórczości Szymonowica z Lublina, Warszawy i Krakowa. Obecni byli także przedstawiciele władz miasta i województwa, pracownicy instytucji oświatowych i kulturalnych z całego regionu, liczne grono miłośników historii i literatury staropolskiej.

W trakcie obrad przedstawiono łącznie 10 referatów i komunikatów. Pierwszą część sesji prowadził prof. dr Kazimierz Myśliński (UMCS). Referenci zajęli się przede wszystkim zagadnieniami związanymi z biografią Szymonowica, a także jego działalnością publiczną. Dr Ryszard Szczygieł (UMCS) w referacie *Dom rodzinny Szymona Szymonowica* zajął się środowiskiem, które ukształtowało przyszłego poetę. Autor szeroko przedstawił karierę majątkową i polityczną ojca poety, Szymona z Brzezin — zamożnego kupca lwowskiego, długoletniego członka władz miejskich. Podkreślił jego wykształcenie i zainteresowania kulturalne. Zwrócił uwagę na środowisko kulturalne skupione wokół domu Szymonowica (krewni poety ze strony matki Katarzyny ze Smieszków). Wiele miejsca poświęcił autor nauce Szymonowica w lwowskiej szkole miejskiej przeżywającej właśnie okres rozkwitu. Omówił również rozwój życia kulturalnego Lwowa. Okresowi ekonomicznej pomyślności miasta towarzyszyło znaczne ożywienie zainteresowań kulturalnych mieszczaństwa. Wpływy kultury orientalnej, zainteresowania światem grecko-ruskim, wrażliwość na sprawy turecko-tatarskie, a przy tym silne oddziaływanie kultury Zachodu tworzyły nieco kosmopolityczną atmosferę miasta. Zdaniem autora wywarła ona znaczny wpływ na ukształtowanie sylwetki duchowej Szymona Szymonowica. W kolejnym referacie mgr Marian Chachaj (UMCS) zajął się studiami Szymonowica. Autor szeroko przedstawił okres nauki w Akademii Krakowskiej. Scharakteryzował programy i poziom wydziału sztuk wyzwolonych, w którym kształcił się przyszły autor *Sielanek*. Szczególną uwagę zwrócił na kontakty Szymonowica z wybitnymi profesorami krakowskiej uczelni — Marcinem z Ujazdu, Walentym Fontaną, Stanisławem Sokółowskim, Jakubem Górskim. Wbrew dawniejszym poglądom o decydującej roli studiów zagranicznych w wykształceniu Szymonowica, autor doszedł do wniosku, że pobyt i nauka w Akademii Krakowskiej wywarły dominujące piętno